

1. Antoon van Welie, *Portret van Prins Hendrik, hertog van Mecklenburg, prins der Nederlanden*, 1923, olie op doek, 119,5 x 90 cm, Den Haag, Collectie Stichting Historische Verzamelingen van het huis Oranje-Nassau.

DE ORANJESCHILDERIJEN VAN DE HAAGSE SOCIETY-SCHILDER ANTOON VAN WELIE

De Haagse schilder Antoon van Welie (1866-1956) heeft vooral furore gemaakt als portretschilder van de *high society* van Nederland en Engeland. Daarnaast wist hij in zijn gloriëtijd ook andere portretopdrachten te verwerven, onder andere van prinsen, pausen en zelfs van de dictator Benito Mussolini (1883-1945). Ook van enkele Oranjes heeft hij portretten gemaakt. Daarnaast is van hem een aantal allegorische stukken overgebleven en heeft hij ook symbolistisch en religieus werk gemaakt. Van Welie werd in 2007 geëerd met een grote overzichtstentoonstelling in het Museum Het Valkhof te Nijmegen. In aansluiting daarop worden in dit artikel Van Welies Oranjeschilderijen besproken.

Antoon van Welie

Antoon van Welie is op 18 december 1866 in het Gelderse Afferden geboren.¹ Na een korte leerperiode bij C.J. Grips (1825-1920) in Vught, werd hij in 1885 ingeschreven als leerling aan de Koninklijke Lagere Teekenschool te Den Haag. Het jaar daarop studeerde hij aan de Academie voor Beeldende Kunsten van Antwerpen. In 1887 kreeg hij een beurs van Koning Willem III (1817-1890), waarmee hij een reis van vijf maanden maakte door de mondaine steden van Europa waaronder Parijs en Cannes. Ook Florence deed hij aan. Aanvankelijk volgde hij de symbolistische schilderkunst. Zijn vroege werk is daar een weerslag van. Vrij snel ging hij zich toeleggen op het portretteren van vooraanstaande personen. In 1905 kreeg hij een atelier in het Vaticaan waar hij portretten maakte van de Pausen Pius X (1835-1914), Benedictus XV (1854-1922), Pius XI (1857-1939) en Rafael kardinaal Merry del Val y Zulueta (1865-1930). Voor zijn werkzaamheden voor het Vaticaan werd hij begiftigd met een onderscheiding in de orde van St. Sylvester. In 1912 kocht hij een huis in Londen, waar hij een atelier vestigde. In 1920 verhuisde hij naar Den Haag waar hij tot aan zijn dood bleef wonen, eerst in het Bezuidenhout aan de Wilhelminastraat 2c en later aan de Laan Copes van Cattenburch nr. 24.

Van Welie exposeerde veelvuldig, bijvoorbeeld bij de gerommeerde kunsthandel Buffa in Amsterdam en in kunstzaal Kleykamp in Den Haag. Vooral als portretschilder genoot hij grote bekendheid. Tot zijn clientèle behoorden leden van de Nederlandse adel en het patriciaat, van wie hij zo'n tweehonderd lieden heeft geportretteerd. Daarbuiten heeft hij naast eerder genoemde pausen bijvoorbeeld ook in 1922 Prins Lelio Nicolo Orisini d'Aragon (1877-1952) in Rome en Prins Paul van Griekenland (1901-1964) in 1926 geportretteerd.

Reeds in zijn beginperiode in Antwerpen in de jaren negentig van de 19e eeuw sloot Van Welie zich aan bij het symbolisme. Later, vanaf de jaren twintig, is hij zich enigszins op het religieuze werk gaan toeleggen. Bij de Oranjeschilderijen zullen wij zien dat religieuze elementen ook deel uit gaan maken van de voorstelling. Verder kennen wij van hem muurschilderingen met afbeeldingen van het bewind van koning Totila, waarvoor hij een historische roman als uitgangspunt heeft genomen.

Een koninklijke opdracht voor Van Welie: het portret van Prins Hendrik

In totaal zijn er 6 Oranjeportretten van Van Welie bekend. Met sommige van de Oranjes, zoals prins Hendrik van Mecklenburg-Schwerin (1876-1934), de gemaal van koningin Wilhelmina, had de schilder kennelijk vriendschappelijke banden. In 1923 voltooide hij diens portret (afb.1). Het is mogelijk dat de prins er zelf opdracht toe gegeven. Het stuk is in ieder geval op 30 april 1923 afgeleverd en was wellicht bedoeld als geschenk voor de verjaardag van Prinses Juliana.² Van Welie moet enige tijd met het stuk bezig zijn geweest, want al op 2 februari 1922 meldt het *Avondblad* van de *Haagse Courant Het Vaderland* dat hij “de laatste hand [legt] aan een portret van prins Hendrik in admiraalsuniform.” Van Welie heeft de Prins, die zoals bekend een voorliefde had voor uniformen, in het uniform van vice-admiraal van de Koninklijke Marine afgebeeld. De onderscheidingen zijn zeer herkenbaar weergegeven.³

Uit de boord van het uniform komt het halskruis te voorschijn van de Nederlandse tak van de Orde van Sint Jan, beter bekend als de Johanniter Orde. De Prins heeft in 1909 de aanzet gegeven tot de stichting van deze Nederlandse tak van de Orde en stond tevens aan het hoofd ervan.⁴ De derde borstster, waarvan nog net twee puntjes zichtbaar zijn, hoort ook bij deze orde. Over zijn borst draagt hij het lint van Grootkruis in de Orde van de Nederlandse Leeuw; hierbij hoort ook de bovenste borstster met het blauwe middenstuk. Voorts draagt de Prins de keten die hoort bij de Huisorde van de Wendische Kroon van Mecklenburg. Bij deze keten hoort tevens de middelste borstster. De onderscheidingen aan de spang zijn niet allen te identificeren. Wel herkenbaar is de eerste orde (het rode Maltezer kruis) dat waarschijnlijk de Griffioenorde van Mecklenburg is; verder is in het midden het Kruis van Verdienste van het Nederlandse Rode Kruis te

2. Antoon van Welie, *Zelfportret in atelier*, 1906, olie op doek, 80,5 x 111 cm, Londen, Veiling Sotheby Olympia, 9 maart 2006, nr. 183.

zien, dat te herkennen is aan een Grieks kruis in rood. De Prins was voorzitter van het Nederlandse Rode Kruis.

Dat Van Welie op goede voet stond met de prins moge blijken uit het feit dat hij hem op 23 november 1922 heeft benaderd om als erevoorzitter zitting te nemen in het comité voor de huldiging van de kunsthistoricus en voormalige directeur van Mauritshuis Dr. Abraham Bredius (1855-1946).⁵ De Prins liet hierop 28 november 1922 kort en krachtig antwoorden: "Verdienste grote kunstgebied erkennende meent ZKH geen gevolg te kunnen geven aan uw verzoek daar Dr. Bredius door het vaderland te verlaten een anti-nationale daad heeft verricht." Bredius had inderdaad zijn domicilie in Den Haag op 1 april 1922 officieel verruild voor Monaco, naar hij zelf zei om fiscale redenen. Bredius en Van Welie kenden elkaar al langer. In 1918 schilderde Van Welie Bredius' portret. Toen op 7 april 1936 de collectie oude schilderijen van Van Welie bij Mak van Waay in Amsterdam werd geveild, heeft de veilingmeester S.J. Mak van Waay Bredius gevraagd een voorwoord voor de catalogus te schrijven. Deze zou daarop hebben geantwoord: "A bon vin Point d'enseigne" ("Goede wijn behoeft geen krans").⁶

Bredius heeft tot zijn vertrek uit Den Haag veelvuldig belangrijke gasten bij hem thuis ontvangen op kleine huisconcerten. Vooraanstaande musici als Willem Mengelberg (1871-1951), Max von Schillings (1868-1933) en Richard Strauss (1864-1949) kwamen bij hem aan huis; daarnaast waren ook de zonen van de Duitse ex-Keizer, de groot-hertog van Saksen-Weimar-Eisenach (1818-1901), en de bekende schrijver Louis Couperus (1863-1923) regelmatig bij hem te gast.⁷ Of Prins Hendrik ook deze avonden heeft bezocht is niet bekend. Wel werden de Prins en Bredius beiden genoemd in relatie tot het Haagse zedenschandaal van 1920. Dit schandaal, dat alle kranten heeft gehaald, betrof een samenzijn van een aantal vooraanstaande heren in een particulier huis in de Hofstad, waar zij de zogenaamde 'ballet roses' aanschouwden. Bij deze 'ballet roses' zouden een twintigtal jonge knapen hebben opgetreden.⁸ Of deze affaire heeft meegespeeld in het niet aanvaarden van het erevoorzitterschap van het comité Bredius vertelt het verhaal niet, maar is wel aannemelijk.

Het is ook niet bekend of Van Welie te gast is geweest bij de muziekavonden ten huize van Bredius; noch wordt hij genoemd in relatie tot het zedenschandaal. Wel heeft hij na het voltooiën van de portretten van Bredius, Couperus en de Prins in 1935 ook Willem Mengelberg geportretteerd.

Dat Van Welie ook een zekere belangstelling had voor jongens wordt gesuggereert door een zelfportret van de kunstenaar in zijn atelier, waarop deze een op een slip na ontblootte jongeling als model heeft (afb. 2).

In 1923, brachten Koningin en prins met prinses Juliana (1909-2004) een bezoek aan Engeland. Van 28 juni tot en met 31 juli waren zij in Londen.⁹ De prins zou bij die gelegenheid ook een bezoek aan het atelier van Van Welie in Chelsea hebben gebracht.¹⁰ Enkele jaren later, op 2 oktober 1926, heeft Van Welie zich wederom tot de Prins gewend, nu met het verzoek om Beschermheer te willen zijn van het 'Comité 'Huldeblijk aan Mevrouw Theo Mann- Bouwmeester'. Deze bekende actrice werd in dat jaar op 25 oktober 75 jaar.¹¹ Dit Beschermheerschap heeft de Prins wel aanvaard.¹² Een jaar later, op 19 december 1927 lezen wij in *Het Vaderland* dat de Prins 'wegens vertrek naar Het Loo verhinderd was' de receptie bij te wonen die op 18 december ten huize van Van Welie werd gehouden ter gelegenheid van diens 60sten verjaardag. De prins had overigens, blijkens het artikel, wel "langs anderen weg van zijn belangstelling [doen] blijken." In Kunstzaal Kleykamp was op dat moment een eretentoonstelling waar het portret van de Prins 'zij aan zij' hing met twee portretten van Benito Mussolini. Verder waren er ook portretten van Louis Couperus, de kunstschilder Louis Apol (1850-1936), kardinaal Wilhelmus Martinus van Rossum (1854-1932) en anderen.

3. Antoon van Welie, *Oranje Vreugd*, 1936, olie op doek, 104 x 75 cm, huidige verblijfplaats onbekend. Foto Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie Den Haag.

Het tweede Oranje-schilderij: *Oranje Vreugd*

De liefde voor het Oranjestad is kennelijk niet bekoeld. In 1936 schilderde Van Welie naar het zich laat aanzien op eigen initiatief een verlovingsportret van Prinses Juliana en Prins Bernhard van Lippe-Biesterfeld (1911-2004); hij noemde het *Oranje Vreugd*. (afb.3)

Een gelukkig glimlachend koninklijk paar staat met een juichende menigte aan hun voeten. Links in een doorkijkje zien we nog net het ruitersstandbeeld van Willem van Oranje dat tegenwoordig tegenover Paleis Noordeinde te Den Haag staat. Prinses Juliana en Prins Bernhard staan er bij alsof deze hulde ze overvalt. Vooral de prinses glimlacht verlegen. De columnist J.E. gaf Van Welie in *De Groene Amsterdammer* van 18 december 1937 een wel heel harde sneer in een column getiteld 'In de banketbakkerij' waarin hij de portretten die ter gelegenheid van het huwelijk waren geschilderd besprak: "Het ergst maakte de geparfumeerde Antoon van Welie het,

die een soort van apotheose baarde, waarop het bruidspaar in een onvergankelijke zaligheid uitrees boven een gepeupel met platgeslagen hoofden." Het schilderij is in 1937 even in de openbaarheid geweest en dook jaren later, in 1991 in Den Haag weer op in een veiling.¹³ Waar het zich nu bevindt is niet bekend.

In 1938 maakte Van Welie een vrij werk ter gelegenheid van het 40-jarig ambtsjubileum van koningin Wilhelmina: *Veertig jaar Koningin Wilhelmina: Het Nederlandsch Volk in Liefde en Trouw Aan Zijn Koningin herdenkt den grooten Voorvader Prins Willem van Oranje* (afb.4).¹⁴ Het is in een fraai bewerkte neorenaissance lijst gevat. De compositie bestaat uit drie delen. In het middelste deel is koningin Wilhelmina (1880-1962) weergegeven, gezeten op een troon met de scepter in haar hand. Aan haar voeten zit prinses Juliana met in de handen de jonge prinses Beatrix (1938). Het linkerdeel lijkt het moment te tonen, waarop een jonge prins Willem van Oranje (1533-1584) op de Dillenburg afscheid neemt van zijn moeder Juliana van Stolberg (1506-1580), terwijl rechts de Vader des Vaderlands stervend is weergegeven, na de aanslag van Balthasar Gerardts (1557-1584) in 1584. Boven Wilhelmina is God de Almachtige weergegeven. De opzet van dit stuk zien wij vaker in het religieuze werk van van Welie. In een particuliere

collectie bevindt zich bijvoorbeeld een *Verering van Christus* dat waarvan het centrale stuk veel overeenkomsten vertoont met het Oranjeportret. (afb. 5)

Van Welie lijkt overigens zelf een bewonderaar van de schilderijen van koningin Wilhelmina te zijn. Toen zij in 1932 in de Haagse Koninklijke Kunstzaal Kleykamp exposeerde ten behoeve van het Steun Comité voor Beeldende Kunstenaars merkte Van Welie enthousiast op dat de koningin “temperament heeft, een open oog en hart voor het schoone in de Natuur en een onbedwingbare drift om zich te uiten.” Hij was getroffen door haar “niet te loochenen artisticeit.”¹⁵

Allegorie op de bevrijding, ca 1946

In de Tweede Wereldoorlog vielen er op 3 november 1945 per ongeluk bommen van de RAF op het Haagse Bezuidenhout. Veel huizen raakten hierdoor verwoest, waaronder het woonhuis annex atelier van Van Welie. Talloze schilderijen en documenten zijn daarbij verloren gegaan. Van Welie ging echter niet bij de pakken neerzitten maar nam zijn penseel weer ter hand en schilderde zijn *Allegorie op de bevrijding*. Dit ongesigneerde stuk werd omstreeks 2000 in de Haagse kunsthandel als een anoniem werk verkocht.¹⁶ (afb. 6)

Centraal gezeten is koningin Wilhelmina. De hermelijnen mantel, het teken van haar koninklijke waardigheid, is als het ware om haar heen gehangen. Voor haar zit het gezin van Prinses Juliana en haar drie dochters. Prinses Marijke (die zich later Christina is gaan noemen) is nog niet geboren, wat het schilderij voor 1947 dateert. Boven de koningin zien wij Christus,

4. Antoon van Welie, *Veertig jaar Koningin Wilhelmina*, 1938, olie op paneel, 34 x 47,5 cm, huidige verblijfplaats onbekend. Foto Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie Den Haag.

5. Antoon van Welie, *Allegorie op de Bevrijding*, olieverf op doek, 100 x 80 cm, Nederland, particuliere collectie.

waarboven God de Almachtige het geheel lijkt te controleren. Met links de zegevierende vlaggenhouder en rechts de dood wordt de bevrijding uitgebeeld. De tekst op de banderol benadrukt dit nogmaals. Links staat: “Vrij Nederland 5 mei 1945” en rechts “geknecht Nederland”. Vergelijken wij dit schilderij met het stuk uit 1938 en het religieuze werk, dan is er geen enkele twijfel mogelijk: het is van de hand van Van Welie. De eens zo gevierde kunstenaar was na de oorlog echter wel over zijn hoogtepunt heen. Met het klimmen der jaren werden zijn stukken kwalitatief steeds minder. De gezichten op deze ‘allegorie’ zijn niet sterk. De oude koningin is nog het beste gelukt.

Het licht der Wereld

Toch moet Van Welie nog enig aanzien hebben genoten, want in 1948 wordt hem gevraagd een groot staatsiestuk te maken ter gelegenheid van het vijftigjarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina en de daaropvolgend troonsafstand ten gunste van Koningin Juliana. Het stuk moet een huldeblijk worden aan ons vorstenhuis. Een erecomité onder voorzitterschap van Jhr. Mr. F. Beelaerts van Blokland (1872-1956), vice-president van de Raad van State, roept in een artikel in *Trouw* d.d. 11 oktober 1949 een ieder op een bijdrage te storten op een rekening bij de Twentse Bank. Van 9 tot 18 oktober 1949 was het schilderij te zien bij kunsthandel St. Lucas in de Zeestraat. Na de overdracht zou het worden geplaatst in het gebouw van de Raad van State.¹⁷

Van Welie hanteerd hierbij hetzelfde stramien dat hij in 1938 bij het veertigjarig jubileum volgde en dat hij ook gebruikte in de *Allegorie op de bevrijding*. Het stuk bevat veel symboliek en is sterk religieus geladen. Dat blijkt ook uit de tekst op de grote neorenaissance lijst: “Vervuld van dankbaarheid tot den almachtige God voor de wijze regeering zijner Vorsten brengt het nederlandschen volk zijn hulde en trouw aan Hare Majesteit Koningin Wilhelmina bij haar gouden jubileum op 31 augustus 1948 en eert den grooten voorvader prins Willem van Oranje.” Van Welie noemde het werk *Het licht der Wereld* (afb. 7 en 8). De twee vastigheden in het koningschap lijken te worden benadrukt door de woorden: ‘BIBLIA’ en ‘PAX’ die links en rechts van de koningin worden gedragen door nonnen die als kariatide fungeren. Links staat op de zuil boven het rijkswapen ‘SPERA IN PAX DEO’; rechts lezen wij boven het

6. Antoon van Welie, *Christus*, olie op doek, 150 x 80 cm, Nederland, particuliere collectie.

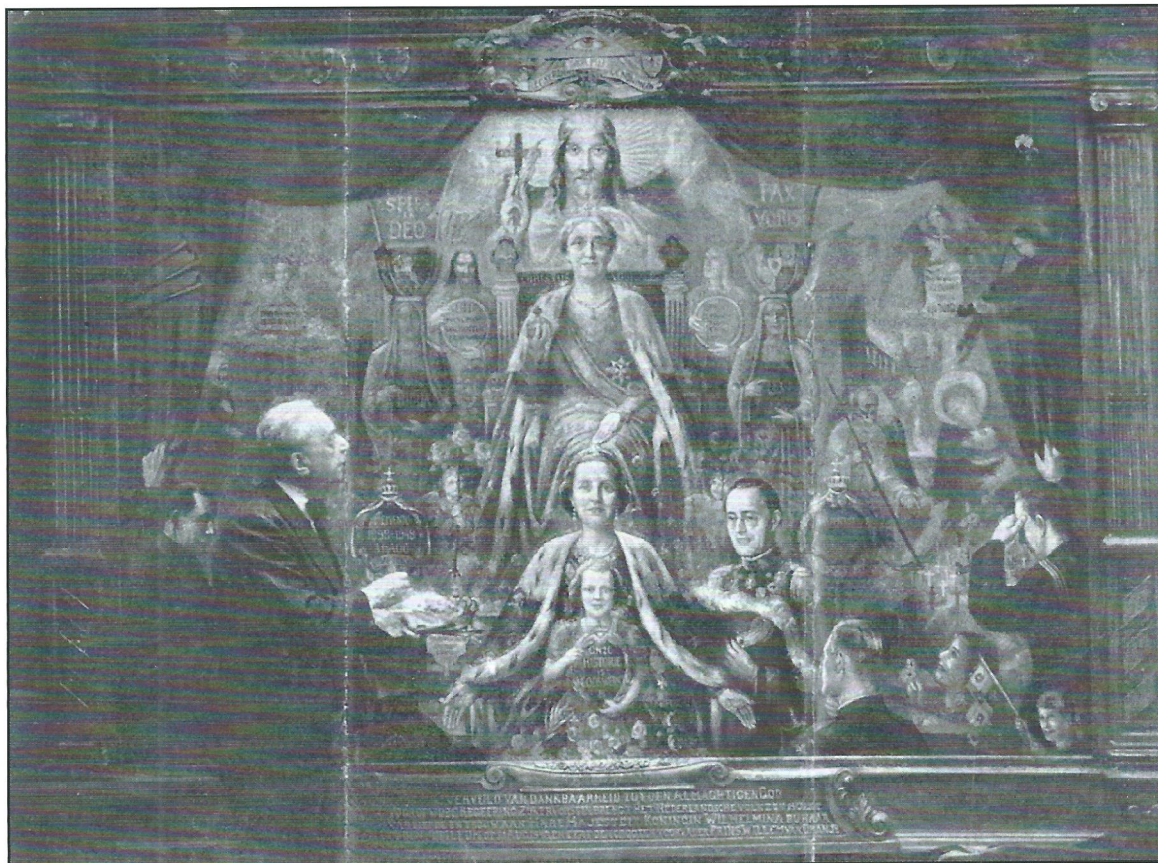
7. Antoon van Welie, *Het Licht der Wereld*, 1949, olie op doek, 210 x 300 cm, Rijswijk, Instituut Collectie Nederland.

wapen van Wilhelmina 'PAX VOBIS'. Ook verwijst het schilderij al naar de aanstaande troonsafstand van Wilhelmina ten gunste van Juliana. De laatste heeft ook al de hermelijnen mantel om. Van Welie heeft zich, blijkens een artikel in de *Nieuwe Courant* van 6 januari 1949 voor de details laten adviseren door de Haagse predikanten Ds. J.A. Kwint (?-1963) en Ds. I. Versteegh. Hun adviezen hebben geleid tot de tekst op het wapenschild dat door de jonge prinses Beatrix omhoog wordt gehouden: "Onze historie is Gods werk." De handen van God die boven de Christusfiguur zichtbaar zijn, moeten de gedachte van de drie-eenheid versterken. Ook deze toevoeging zou door het advies van de predikanten zijn ontstaan.

De tekstuele verwijzing naar de geschiedenis is links op het schilderij verbeeld, waar Willem de Zwijger afscheid lijkt te nemen van zijn moeder, Juliana van Stolberg. De tekst erboven "Mijn moederhart is altijd bij u" versterkt de strekking van dit beeld. Rechts zien we dan een dode Willem van Oranje, met onder hem de witte kruisen van een oorlogskerkhof; hiermee wordt de geschiedenis doorgetrokken naar de Tweede Wereldoorlog.

Het schilderij is op 27 oktober 1949 overgedragen aan de Raad van State nadat het al enige tijd te zien is geweest in het atelier van de kunstenaar. Enthousiast was men echter niet. J.M. Prange noemde het reeds op 5 februari het *Het Parool*: "Een persiflage? Een grappenmakerij? Een contereitsel van Tante Betje." Hij noemt het stuk een 'bespotting van Christelijke gevoelens' en vervolgt: 'Want wie een dergelijke, zoetsappige, als over een toonbank zich heenbuijgende Christus schildert en zulke cliché-engeltjes, maakt een karikatuur van godsdienstige voorstellingen.' Over de artistieke kant zegt Prange: "We spreken nog niet eens over de kunstwaarde van 't stuntelige geheel, die gelijk nul komma nul is."

De vice-voorzitter van de Raad van State, Jhr. Mr. F. Beelaerts van Blokland was volgens een artikel in *Trouw* van 27 oktober 1947 daarentegen zeer gelukkig met het stuk en zei "dat het hem een grote vreugde was in de zaal, waar de geschillen van bestuur worden behandeld thans bij de overdracht van dit schilderij de genodigden welkom te mogen heten." Vervolgens gaf hij aan dat

8. Fotograaf onbekend, *Antoon van Welie staand voor 'Het Licht der Wereld'*; foto uit de *Haagsche Courant*, 17 december 1949. Foto Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie Den Haag.

de schilder lang aan het doek had gewerkt en dat het een enorme evolutie had doorgemaakt, waardoor het nu een afscheidstuk van onze vroegere koningin is geworden. In zijn toespraak sprak de vice-voorzitter zijn grote bewondering uit voor de 83-jarige schilder. Een opvallend detail is dat het stuk '1945' is gedateerd, wat doet vermoeden dat Van Welie het aanvankelijk als allegorie op de bevrijding heeft bedoeld en later is gaan omwerken voor dit nieuwe doel.

Het schilderij heeft ondanks de waardering van de vice-voorzitter niet lang in het gebouw van de Raad van State gehangen. Reeds in 1958 werd het aan de Dienst Verspreide Rijkscollecties overgedragen, de rechtsvoorganger van het Instituut Collectie Nederland, waar het nu in het depot wordt bewaard.

De laatste Oranje-opdracht: Koningin Juliana in Schiedam

Wellicht één van de laatste opdrachten kreeg de hoogbejaarde Van Welie 30 januari 1951 van het college van B&W van de gemeente Schiedam toen deze hem vroeg om ten behoeve van de Raadzaal van het stadhuis een portret van Koningin Juliana te maken.¹⁸ Blijkens de opdracht mogen de kosten van het stuk, exclusief de lijst duizend gulden bedragen. In de opdracht stond tevens zeer precies aangegeven waar het stuk zou komen te hangen – links van de schoorsteen – zodat het als pendant kon dienen voor het reeds aanwezige stuk van Koningin Wilhelmina door Herman Mees (1880-1964), dat dan rechts zou hangen. Het werk moest voor 1 mei worden afgeleverd.

9. Antoon van Welie, *Koningin Juliana*, 1951, olieverf op doek, 112,5 x 80,5 cm, Schiedam, Stedelijk Museum Schiedam.

De oude Van Welie heeft de opdracht dankbaar aanvaard in een schrijven van 8 februari, waarin hij aangaf bij 'leven en welzijn' het portret te zullen maken voor 1 mei.¹⁹

Op 30 mei heeft hij het portret, geschilderd naar een foto, afgeleverd. Op vrijdag 1 juni is het in de Raadzaal van Schiedam opgehangen (afb. 9). Uit het 'Uitreksel uit de notulen van de vergadering van Burgemeester en Wethouders van 5 juni 1951' blijkt echter dat men niet tevreden is met het resultaat: "Dit schilderij [...] valt algemeen niet in de smaak, noch bij de Wethouders, noch bij de Pers, noch bij anderen, die het in ogenschouw hebben genomen".²⁰ Hierop wordt burgemeester Mr. J.W. Peek (1899-1981) verzocht zich te verstaan met de schilder om het schilderij te laten aanpassen. In de vergadering van het college van 12 juni 1951 berichtte de burgemeester dat hij inmiddels met Van Welie had gesproken en dat die het schilderij mee terug had genomen naar zijn atelier. Het zou niet eerder worden teruggeplaatst dan na goedkeuring van de tweede versie door het hele college.²¹

Zoals gezegd was de pers al op het schilderij gesprongen. *Het Rotterdams Nieuwsblad* sprak op 6 juni van een "Tragische vergissing in Schiedam." Criticus W. Wagener noemde het stuk in dit artikel "niet alleen helemaal geen staatsieportret, zelfs geen behoorlijk portret, zelfs geen schilderij, zelfs geen prent. 't Is helemaal niets, of op z'n best een poging tot het maken van een portret van de Koningin..." In het artikel erkende hij de grote faam die Van Welie internationaal ooit had en stelde hij dat zelfs "zijn scherpste critici echter [moesten] toegeven dat hij in elk geval de juwelen van zijn rijke en vermogende klanten fraai deed schitteren." In dit kader zei hij over het portret: "Het juwelen halssnoer heeft nog het meeste weg van een Melanesisch hondentanden-collier." *De Schiedammer* plaatste al op 9 juni 1951 een foto van het stuk boven een groot artikel met als subtitel: "Het hangt in de raadzaal; mogelijk niet lang?" Dankzij de foto in dit artikel kunnen wij zien waarom de critici dat verwachtten. De koningin heeft afhangende schouders en haar decolleté is te laag uitgesneden, iets dat in die tijd in strijd was met het decorum. De sie-raden vond men niet goed weergegeven en de algehele kleurstelling werd als te fel ervaren. De journalist Persoog schreef op 5 juni o.a.: "Het hoofd van H.M. kolossaal en met een glimlach, die zo van de Prodent-reclames is afgenomen." ²² Ook richtte de kritiek zich nogal fel op het college van B&W, dat toch had moeten weten dat Van Welie na de ramp in 1945 "zijn oude vorm niet meer heeft kunnen vinden." ²³

Verder had men zich, aldus de NRC, moeten laten adviseren door bijvoorbeeld de conservator van het Schiedams Museum, die desgevraagd tegenover deze krant heeft verklaard dat hij van deze opdracht niets wist.²⁴ Daarnaast was er kritiek op de hoge kosten van fl 600,- voor de lijst. Met die lijst was men trouwens ook al niet erg gelukkig. De kunstenaar heeft zich de kritiek kennelijk wel aangetrokken, want op 1 november van dat jaar kon hij een aangepaste, definitieve versie van het portret tonen. Het college van B&W ging akkoord en de pers werd met instemming van het college uitgenodigd voor een bezichtiging van het resultaat ten huize van de schilder aan de Laan Copes van Cattenburch 29 te Den Haag.²⁵ De pers bleek echter ook nu nog niet zonder kritiek. F.P. Huygens noemde het stuk in het *Handelsblad* van 29 december 1951 "picturaal gezien, zo beneden alle peil." *Het Haagsch Dagblad* van 18 december van dat jaar besloot haar kritiek met de woorden: "Zo wordt er alweer een onbenullig schilderij toegevoegd aan de lange reeks van koninginportretten die de Nederlandse gemeentehuizen sieren (?)." Lange tijd heeft het stuk niet in de Raadzaal gehangen. Het is later kennelijk verhuisd naar de burgemeesterkamer, waar een bezoeker ooit aan de toenmalige burgemeester Peek gevraagd zou hebben: "Is dit uw vrouw?" ²⁶ In 1967 is het stuk overgedragen aan het Stedelijk Museum Schiedam waar het nu in depot wordt bewaard.

Conclusie

Het werk van Van Welie was erg wisselend van kwaliteit, ook de Oranjeschilderijen geven daar blijk van. Het portret van prins Hendrik is geschilderd in de gloriëtijd van de kunstenaar. De krachtige penseelvoering waarmee de Prins is weergegeven, is karakteristiek voor Van Welies werk uit deze tijd. Ze bezorgde hem grote roem. De eerste decennia van de twintigste eeuw maakte Van Welie furore gemaakt als societyschilder. De aristocratie uit heel Europa gaf hem opdrachten, wat heeft geleid tot een enorme productie. Dat hij later, toen de kwaliteit van zijn werk afnam, toch nog zoveel opdrachten kreeg, zal dan ook vooral te danken zijn aan de grote naam die hij op basis van dat oude werk nog had en op het netwerk dat hij toen heeft opgebouwd. Zo kennen wij bijvoorbeeld portretten van leden van de familie Van Rijckevorsel uit zowel zijn vroegere als zijn latere periode. De kwaliteitsverschillen zijn significant: de flair die karakteristiek is voor zijn vroege werk, ontbreekt volledig in het late werk.

De goede relaties die hij met sommige oude opdrachtgevers had, zullen hem ook nieuwe opdrachten hebben bezorgd. De vraag om voor de Raad van State een schilderij te maken, kwam van de vice-president Jhr. Mr. Frans Beelaerts van Blokland. Van Welie had al in 1926 een portret van hem gemaakt. De schilder en Beelaerts van Blokland waren dus oude bekenden. Het portret van koningin Juliana uit 1951 was een opdracht van de Schiedammer burgemeester Peek. Hem had Van Welie in 1947 in ambtskostuum geschilderd. De schilder was een huisvriend van de familie en heeft ook Peeks echtgenote en kinderen geportretteerd. Peek zal dus wel tevreden geweest zijn over zijn portret – dat inderdaad van goede kwaliteit is – en, toen hij iemand zocht om het staatsieportret van de Koningin te maken, aan zijn vriend Van Welie hebben gedacht.

De Koninklijke familie zelf heeft Van Welie na het portret van Prins Hendrik geen opdrachten meer gegeven. De Oranjewerken die volgden waren op het schilderij voor de Raad van State na allemaal vrij werk, waarschijnlijk gemaakt uit oprechte Oranjezin en in de verwachting dat hij het indien gewenst wel verkopen kon. Dat hij het maakte om opdrachten vanuit Oranjekring te krijgen, blijkt nergens. We weten ook niet hoe de Koninklijke familie tegen het werk van Van Welie aankeek. Van het portret van Koningin Juliana is ons niet meer bekend, dan dat de particulier secretaris van de Koningin in het kader van een inventarisatie van portretten in diverse overheidsgebouwen in Nederland een foto van het stuk heeft ontvangen van de Commissaris van de Koningin in Zuid-Holland.²⁷

Een typerend aspect van Van Welie dat in de Oranjeschilderijen terugkomt, is de combinatie van portret en allegorie. Zowel het kleinere stuk uit 1938, *De Allegorie op de bevrijding* van omstreeks 1945 en zijn *Licht der Wereld* uit 1947 zijn hier voorbeelden van. Al in de jaren 1920-21 schilderde hij een portret van Paus Benedictus xv (1854-1922), dat zich bevindt in Museum Het Catharijneconvent te Utrecht, waarop deze ‘combinatie’ ook zichtbaar is en een zekere logica heeft. De Paus wordt *en profile* weergegeven, zittend op een zetel, omringd door kardinalen. Voor hem knielen een non en een meisje dat, gezien haar kledij, kennelijk net haar communie heeft gedaan. De achtergrond van het grote schilderij toont een voorstelling van God en Christus zoals wij die ook op de Oranjeschilderijen zagen. Ook het portret van Pius xi (1857-1939) dat uit 1922 dateert, laat God zien die letterlijk en figuurlijk boven de Paus aanwezig is.

Zo blijken de Oranjeschilderijen in alle opzichten aan te sluiten bij het werk van Van Welie: ze tonen diens flamboyante begin maar ook de dalende kwaliteit; zijn vermenging van portret met allegorie en het belang van zijn netwerk voor het verkrijgen van opdrachten in een periode dat hij daar artistiek gezien steeds minder voor in aanmerking kwam.

Noten

1. Deze biografische gegevens zijn ontleend aan: Caroline de Westenholz (red.), *Antoon van Welie (1866-1956) Portrettist en symbolist*, Den Haag 2003. Zie verder: C. Maclair, *Un Peintre Hollandais contemporain. Antoon van Welie*, Parijs 1924, en K. van Lieverloo en P. Roelofs, cat. tent. *Antoon van Welie (1866-1956) – De laatste decadente schilder*, Nijmegen (Museum Het Valkhof) 2007
2. Mededeling per e-mail van L.J.A. Pennings, Archivist Koninklijk Huisarchief d.d. 2 juni 2006.
3. Graag dank ik Drs. G.P. Sanders, conservator Kanselarij der Nederlandse Orden Nationaal Museum Paleis Het Loo voor de identificatie van de onderscheidingen, gedaan per email d.d. 2 november 2006.
4. Zie voor deze orde en de rol van Prins Hendrik bijvoorbeeld: N. Steenkamp, *Doe wel en zie niet om*, Den Haag 2000, pp. 30-34.
5. Koninklijk Huisarchief (KHA), Ingekomen brief nr. 1107; mededeling per email van L.J.A. Pennings, Archivist Koninklijk Huisarchief d.d. 2 juni 2006.
6. Veilingcatalogus *Collection Antoon van Welie. Tableaux anciens de l'école italienne, française, allemande, espagnole, flamande et hollandaise. Quelques objets divers*, S.J.Mak van Waay, Amsterdam 7 april 1936, 'Avis'
7. Zie hiervoor: L. Barnouw- de Ranitz, 'Abraham Bredius, een biografie', in: A. Blankert, *Museum Bredius. Catalogus van de schilderijen en tekeningen*, Den Haag 1991, pp. 13-27, en in dit verband p.24.
8. Zie over dit schandaal: Th. van der Meer en P. Snijders, "'Ernstige moraliteits-toestanden in de residentie'. Een 'whodunnit' over het Haagse zedenschandaal van 1920", in: *Pro Memorie. Bijdragen tot de rechtsgeschiedenis der Nederlanden*, 4, 2002, 2, pp. 371-407. In dit artikel wordt aannemelijk gemaakt dat noch de Prins noch Dr. A. Bredius bij dit schandaal betrokken zijn geweest.
9. Schriftelijke mededeling L.J.A. Pennings, Archivist Koninklijk Huisarchief d.d. 12 juni 2006.
10. Ongedateerde kopie van een krantenartikel.
11. In 1915 heeft Van Welie een portrettekening van Theo Mann-Bouwmeester gemaakt. Zie voor een afbeelding Maclair, 1924, *op. cit.* (noot 1), pl.14.
12. KHA Correspondentie A51-XIV-74.
13. Veiling Den Haag (Venduehuis der Notarissen) 27-5-1991, lotnr. 245.
14. L.J.A. Pennings (noot 9) heeft in het Koninklijk Huisarchief geen opdrachten voor deze twee stukken uit 1937 en 1938 gevonden.
15. H.P. van de Aardweg, 'Antoon van Welie over de Schilderijen van de Koningin', in: *De Kroniek. Nederland's luxe-maandblad voor hof-diplomatie-society-kunsten en letteren*, (januari 1932), pp. 10-11. Uitgebreider aangehaald in: M.E. Spliethoff e.a., *Koningin Wilhelmina. Schilderijen en tekeningen*, Zwolle 2006, p. 41.
16. Zie voor de toeschrijving aan Van Welie: J. van der Meer Mohr, 'Van Welie en Oranje. De allegorie op de bevrijding', *Mededelingenblad van de Geschiedkundige Vereniging Oranje-Nassau*, oktober 2003, 46, pp.6-8.
17. Het archief van de Raad van State over deze periode is overgedragen aan het Nationaal Archief, Den Haag; daar zijn echter geen stukken die betrekking hebben op dit schilderij teruggevonden.
18. Brief d.d. 30 januari 1951 ondertekend door de Secretaris en Burgemeester van het college van Burgemeester en Wethouders van Schiedam. Schiedam, Gemeentearchief Schiedam (GAS), Archief Gemeentebestuur 1954-59 Inv.317.
19. GAS Brief d.d. 8 februari 1951 van Antoon van Welie
20. GAS Uittreksel uit de notulen van de vergadering van Burgemeester en Wethouders van 5 juni 1951.
21. GAS Uittreksel uit de notulen van de vergadering van Burgemeester en wethouders van 12 juni 1951
22. In welke krant dit artikel stond is mij niet bekend. De kopie van het artikel komt uit een knipselmap in het GAS Archief Gemeentebestuur 1954-59 Inv.317.
23. W. Wagener in *Rotterdams Nieuwsblad* d.d. 6 juni 1951.
24. 'Critische commentaar' in: *NRC* d.d. 12 juni 1951.
25. GAS Uittreksel uit de notulen der vergadering van B.&W. van 6 november 1951, no. 42.
26. Anekdote op de inventariskaart van het Stedelijk Museum Schiedam.
27. Schriftelijke mededeling L.J.A. Pennings, Archivist Koninklijk Huisarchief, d.d. 12 juni 2006.